

ANTISEMITIZMUS VO FRANCÚZSKU 21. STOROČIA (ROZHĽADY)

STANISLAVA MOYŠOVÁ

V roku 2003 vyšla vo Francúzsku kniha univerzitného profesora, historika a odborníka na judaizmus, žida rumunského pôvodu Carola Iancua pod názvom *Les mythes fondateurs de l'antisémitisme: de l'antiquité à nos jours* (slovenský preklad vyšiel v roku 2014 pod názvom *Mýty, na ktorých stojí antisemitizmus. Od antiky po súčasnosť*). Publikácia je zameraná na analýzu rôznych foriem averzie väčšinovej populácie voči židom v rôznych historických dobách a spoločnostiach a na opis toho, akým spôsobom sa toto nepriateľské správanie menilo v čase a priestore. Kniha vyšla pred dvadsiatimi rokmi a autor v jej závere konštatuje: „Antisemitizmus za hranicami arabsko-moslimského sveta v západných krajinách je na jasnom vzostupe [...]. Súčasný nový antisemitizmus je výsledok spojenia európskeho a moslimského antisemitizmu, pričom čerpajú podnety jeden z druhého“ (Iancu 2014, 210 – 211). V nasledujúcom texte sa skúsime pozrieť na to, aké podoby nadobudol antisemitizmus v druhej vlasti Carola Iancua, teda vo Francúzsku, kde žije už viac ako päťdesiat rokov.

Vo Francúzsku, ako aj v iných európskych krajinách, židia zažívali odvtedy, čo v týchto krajinách vytvorili diaspóry, t. j. vo Francúzsku od galorománskej doby (1. st. n. l.), pokojné obdobia súžitia s väčšinovým obyvateľstvom, ktoré sa striedali s prenasledovaním. Pogromy, časté v stredoveku, boli založené na rôznych poverách, ako napríklad tej o rituálnej vražde cudzincov počas sviatkov Pesach, ktorá sa objavuje už u gréckeho filozofa Démokrita (460 – 370 pred n. l.) a pretrvala až do 19. storočia. Vo Francúzsku sa napríklad na základe tvrdení, že rabínska literatúra a Talmud uráža kresťanstvo, tieto knihy v 13. storočí verejne pálili. Židia vo Francúzsku dosiahli emancipáciu, teda zrovnoprávnenie s ostatným obyvateľstvom roku 1791, no predsudky voči nim naďalej existovali: podľa Napoleona boli židia „nepodareným a nízkym, krutým a lenivým národom“ a „keby z troch manželstiev uzavretých vo Francúzsku bolo jedno zmiešané, teda židovsko-francúzske, tak potom židovská krv prestane mať špecifický charakter“ (Poliakoff 1955, 310). Kým antisemitizmus v stredoveku bol založený hlavne na stereotypných predsudkoch symbolizujúcich židov („žid úžerník“, alebo „blúdiaci žid“), prípadne na kresťanských predsudkoch („vierolomní židia“, predsudok prítomný napríklad v modlitbe Oremus, ktorá sa modlila na Veľký piatok v katolíckych kostoloch až do 50. rokov 20. storočia), antisemitizmus 19. storočia vychádzal zo xenofóbneho nacionalizmu a vyvrcholil v Dreyfusovej afére, v ktorej bol Alfred Dreyfus, žid alsaského pôvodu a dôstojník francúzskej armády, nespravodlivo odsúdený zo špionáže a odsúdený na deportáciu a doživotie. Po dvanástich rokoch bol najvyšším súdom rehabilitovaný a prijatý do armády. Osudy francúzskych židov počas druhej svetovej vojny a vichystického režimu boli tragické, no Francúzsko medzi európskymi štátmi v počte židov, ktorí prežili šoa, tvorí výnimku – z 320 000 židov, ktorí v roku 1940 žili vo Francúzsku, bola deportovaná štvrtina, teda približne 74 150 židov, prežilo teda 75 % židov. Na porovnanie, v Belgicku prežilo šoa 45 % a v Holandsku 25 % židov (Semmelin 2022, 14). Dôvodom bol najmä fakt, že dve tretiny židov sa presunuli do slobodnej, neokupovanej zóny a našli útočisko na francúzskom vidieku, čo odporuje téze o „zarytom“ antisemitizme rodených Francúzov (tzv. Français de souche) a rovnako aj predstave o antisemitizme charaktere katolíckej cirkvi, keďže táto sa konkrétne podieľala na záchrane židov.

Antisemitizmus vo Francúzsku po 2. svetovej vojne vo verejnom priestore značne ustúpil a objavoval sa sporadicky vo vyhláseniach zástupcov tzv. extrémnej pravice, ako napríklad v päťdesiatych rokoch u Pierra Poujadea a v osemdesiatych rokoch 20. storočia u Jean-Marie Le Pena, zakladateľa strany Front national. Stále dochádzalo k antisemitsky ladeným činom (ničenie a poškodzovanie židovských cintorínov alebo synagóg), no nie už k fyzickým útokom

na osoby židovského pôvodu. Zlomom bol rok 1967, teda Šesťdňová vojna, ktorá sa stala skutočným medzníkom, po ktorom vo Francúzsku začalo znova dochádzať k násilným skutkom aj proti osobám židovského pôvodu. Podľa Carola Iancu tieto atentáty (napríklad v roku 1979 pred internátom židovských študentov v Paríži, atentát na synagógu v roku 1980 a granátový útok na reštauráciu Goldenberg tiež v Paríži) mali na svedomí zväčša zahraniční teroristi, ktorých si objednávali tajné služby islamských krajín. Izraelsko-palestínsky konflikt totiž „vytvára podklad, ktorý nie je ani v najmenšom vhodnou oblasťou na rozvíjanie harmonických, alebo aspoň neutrálnych vzťahov“ (Iancu 2014, 211). To, čo konštatuje Carol Iancu vo svojej knihe z roku 2003, teda že izraelsko-arabské vojny a vývoj konfliktu na Blízkom východe má priamu súvislosť s eskaláciou protizidovských incidentov, potvrdzujú v súčasnosti, teda dvadsať rokov po publikovaní francúzskeho vydania Iancuovej knihy, aj iní odborníci – napríklad politológ Jérôme Fourquet a geograf Sylvain Manternach, autori publikácie *L'an prochain à Jérusalem? Les Juifs de France face à l'antisémitisme*. Podľa nich štatistické údaje veľmi presne poukazujú na existenciu očividnej korelácie medzi fázami bleskového nárastu antisemitských incidentov a udalosťami izraelsko-palestínskeho konfliktu. Presne to sa potvrdilo aj v roku 2000, keď sa v Izraeli začala druhá intifáda a vo Francúzsku sa začali bleskovo šíriť útoky na židov a na ich miesta kultu. Napríklad v roku 1999 vo Francúzsku došlo k 82 antisemitským protiprávnym konaniam, v roku 2000 ich bolo už 744. Na konci konfliktu bolo už antisemitských činov menej, no ich počet znova explodoval, keď sa obnovili vojenské operácie v rokoch 2008 – 2009 a v roku 2014.

Počet protiprávných konaní (teda zločinov a trestných činov) s antisemitským kontextom sa z roka na rok zvyšuje. Podľa údajov francúzskej vlády sa v roku 2018 oproti roku 2017 zvýšil počet antisemitsky motivovaných trestných činov o 74 %. V rokoch 2018 a 2019 tento nárast dosiahol „len“ 27 %, lebo podľa údajov ministerstva vnútra v roku 2018 bolo zaznamenaných 541 antisemitsky motivovaných protiprávných konaní, pričom v roku 2019 ich bolo 541. Francúzsky štatistický úrad uvádza, že v roku 2022 došlo k 436 antisemitským priestupkom či trestným činom (verbálne či fyzické útoky s náboženským podtextom, poškodenia miest kultu – cintoríny, synagógy a podobne), ide teda o pokles oproti roku 2019. Štatistiky poukazujú na to, že židia sú síce jednou z najmenších náboženských skupín vo Francúzsku (údaje z roku 2020 hovoria o jednom percente obyvateľstva a 550 000 členoch židovskej komunity), no ide o najprenasledovanejšiu náboženskú skupinu. Pre porovnanie uvedme, že v roku 2021 došlo k 686 skutkom namiereným proti kresťanom a podľa oficiálnych údajov sa hlási ku kresťanstvu 29 % Francúzov. Antimoslimsky zameraných trestných činov vo Francúzsku bolo 188 a moslimovia predstavujú 10 % populácie Francúzska, teda približne 5,7 milióna.

Antisemitsky zamerané činy, ktoré neraz šokujú svojou brutalitou, plnia titulky prvých stránok novín už niekoľko rokov. Verejnosťou otriasla v roku 2012 strelba v židovskej škole Ohr Hatorah v Toulouse, kde útočník Mohamed Merah s väzbami na islamský extrémizmus zabil tri deti a jedného dospelého, v roku 2015 islamský extrémista Amed Coulibaly v židovskom supermarkete zabil štyri osoby. V roku 2006 bol unesený, umučený a zabitý Ilan Halimi, Francúz a pôvodom marocký žid zo skromných pomerov, ktorého uniesol zločinecký gang s africkým a moslimským pozadím; ten vydieral rodinu obete a žiadal od nej astronomické výkupné, keďže členovia gangu boli presvedčení, že všetci židia sú bohatí. Tieto útoky majú za následok to, že židia sa vo Francúzsku prestávajú cítiť bezpečne. Že nejde o ojedinelý spoločenský jav, dokazuje aj znepokojujúca stúpajúca emigračná tendencia židov, ktorí v tisícoch odchádzajú do Izraela alebo do iných krajín. Podľa Manternacha a Fourqueta, ktorých publikácia nesie symbolický názov *L'an prochain à Jérusalem?* [O rok v Jeruzaleme?], až 47 % odchádzajúcich židov z Francúzska tvrdí, že hlavným dôvodom odchodu je pocit neistoty. Treba však zdôrazniť, že pocit neistoty nie je jediným dôvodom odchodu; v mnohých prípadoch možno hovoriť o súbehu viacerých dôvodov, ktoré môžu mať v konkrétnej

situácii jednotlivcov rôznu váhu (okrem bezpečnosti napríklad profesionálne uplatnenie alebo zlúčenie rodiny). Avšak zatiaľ čo len 10 % Francúzov si vie predstaviť, že by začali nový život v zahraničí, v prípade židov je to až 21 %.

Nedá sa teda presne povedať, akú váhu má pri rozhodovaní opustiť Francúzsko práve antisemitizmus a z toho vyplývajúci pocit neistoty. Faktom však je, že vlna aliyah (všeobecný názov pre prípravu a realizáciu odchodu židov z diaspóry do Izraela) sa zdvihla začiatkom 21. storočia a odvtedy neprestajne pokračuje v raste. Izraelská ministerka pre imigráciu na tlačovej konferencii oznámila, že v roku 2021 absolvovalo aliyah a v Izraeli sa natrvalo usadilo 3500 francúzskych židov. Oproti minulým rokom ide o zreteľný nárast (v roku 2012 odišlo do Izraela 1919 židov, v roku 2013 ich bolo 3120, v roku 2014 už 7238, podobne ako v roku 2015, v roku 2016 už 8000). Gilles William Goldnadel, advokát židovského pôvodu, esejista a člen pravicového hnutia UMP (Union pour un mouvement populaire) v celoštátnom médiu *Le Figaro* celú situáciu opísal nasledovne: „Už nemožno pochybovať o tom, že židia z Francúzska odchádzajú. Neprebíha to v masívnych počtoch, ale deje sa to sústavne a naberať to na sile. Židia sa netešia z toho, že opúšťajú Francúzsko, ale nie sú ani zúfalí a neprepadajú beznádeji. Jednoducho už rezignovali. Rezignovali na verejných predstaviteľov, lebo keď sa dívajú, akú politiku vedú a ako zaslepené na antisemitizmus reagujú niektoré médiá, nemajú nádej, že by sa vývoj zvrátil“ (Goldnadel 2015). A celý fenomén emigrácie uzatvára slovami: „Máme slobodu opustiť Francúzsko, keďže Francúzsko opustilo nás“ (ibid.).

Okrem toho priamo pomenúva príčiny nárastu antisemitizmu v 21. storočí: „Všetci z antisemitizmu donekonečna obviňujú extrémnu pravicu, ale tá od konca druhej svetovej vojny vo Francúzsku nepreliala ani jediná kvapka židovskej krvi. Nikto si nechce pripustiť, že na vzostupe je islamistický antisemitizmus“ (ibid.). Vzostup antisemitizmu vo Francúzsku sa totiž prekrýva aj s rastúcou populáciou z arabsky hovoriacich krajín, lebo k problematickým incidentom (teda verbálnym alebo fyzickým útokom) dochádza najmä v tzv. exponovaných štvrtiach, teda v štvrtiach s vysokým podielom obyvateľstva takejto populácie. Preto niektorí predstavení židovských obcí neodporúčajú mužom na ulici nosiť typickú židovskú pokrývku hlavy (jarmulku), alebo ju schovať pod klobúkom či čiapkou. Podobné odporúčanie vydal riaditeľ konzistória (židovskej obce) v Marseille potom, čo pätnásťročný mladík kurdskeho pôvodu zaútočil mačetou na muža, ktorého identifikoval ako žida práve prostredníctvom tejto židovskej pokrývky hlavy.

Verejná mienka má k otázke odchodu židov z Francúzska ambivalentný postoj. Iba 26 % francúzskej populácie si totiž myslí, že odchod židov z Francúzska je „zlá vec“. 10 % si naopak myslí, že to je „dobrá vec“; najväčší podiel má ľahostajná väčšina, ktorá nevie povedať, či je to dobré alebo zlé. Tieto čísla si možno vyložiť dvoma spôsobmi: buď väčšina si odchod židov z Francúzska nespája s antisemitickými činmi a pokladá ho len za ekonomickú emigráciu alebo emigráciu za účelom zlúčenia rodiny, alebo si toto prepojenie uvedomujú, ale odchod židov vnímajú ľahostajne, a potom by bola táto štatistika hrozivá. V každom prípade však uvedená štatistika vyznieva negatívne najmä pre mladú generáciu respondentov (do 35 rokov), lebo až 16 % z nich si myslí, že odchod židov z Francúzska je „dobrá vec“. Toto číslo nepopierateľne vypovedá o tendencii tolerovania antisemitizmu vo francúzskej spoločnosti, najmä medzi mladými ľuďmi.

Pre doplnenie širšieho geopolitického rámca je potrebné uviesť, že v posledných rokoch antisemitizmus nie je na vzostupe len vo Francúzsku, ale aj v Belgicku, Veľkej Británii alebo Nemecku, teda v štátoch so zvýšenou mierou populácie s imigračným pôvodom. Slovensko v tomto ohľade patrí k tým bezpečnejším krajinám, ktorého imidž však naštrbil minuloročný atentát zo Zámockej, kde druhým cieľom atentátnika (hneď po vedúcich predstaviteľoch politického života) boli židia, až potom homosexuáli. To potvrdzuje aj predstavený slovenskej židovskej obce Pavol Miller, podľa ktorého „Slovensko patrí v súčasnej dobe medzi tolerantnejšie krajiny k židovstvu. [...] Trendy na Západe, vidíme to napríklad vo Francúzsku, sú horšie. Napríklad z Francúzska sa kvôli bezpečnosti množstvo židov vysťahovalo do Izraela. Vidno to však aj v Anglicku, kde je obrovský

antisemitizmus, a to nie je antisemitizmus len zo strany majority, ale najmä od prisťahovalcov. A predovšetkým z moslimských krajín“ (Daniška – Miller 2023).

Na záver sa vráťme k lancuovým tvrdeniam o antisemitizme „nového typu“, ktorý je amalgámom niektorých starobylých prvkov západného antisemitizmu a novým islamistickým antisemitizmom. Jeho závery sa síce vzťahovali na široký geopolitický rámec, no vo francúzskej realite sa počas posledných rokov začali čoraz viac premietat do konkrétnych negatívnych spoločenských javov, teda do verbálnych i fyzických útokov na židov a na ich miesta kultu, a do následnej emigrácie židov buď do Izraela, alebo do iných, bezpečnejších krajín (USA, Kanada). Budúcnosť ukáže, či politickí predstavitelia Francúzska budú vedieť hovoriť o tomto probléme otvorene a snažiť sa, aby prinášali skutočné riešenia jeho príčin a nielen kozmetické riešenia administratívneho typu ako odpoveď na problém, ktorý v 21. storočí narástol do znepokojujúcich rozmerov.

LITERATÚRA

- Daniška, Jaroslav – Miller, Pavol. 2023. Sme tolerantná krajina a slovenskí židia sú skôr konzervatívnejší. In: *Štandard*. <https://standard.sk/412608/predseda-zidovskej-nabozenskej-obce-pavol-miller-sme-tolerantna-krajina-a-slovenski-zidia-su-skor-konzervativnejši> [15. 08. 2023].
- Goldnadel, Gilles William. 2015. Pourquoi de plus en plus de juifs quittent la France. In: *Le Figaro*. <https://www.lefigaro.fr/vox/societe/2015/01/05/31003-20150105ARTFIG00159-goldnadel-pourquoi-de-plus-en-plus-de-juifs-quittent-la-france.php> [15. 08. 2023].
- Iancu, Carol. 2014. *Mýty, na ktorých stojí antisemitizmus. Od antiky po súčasnosť*. Bratislava: Post Scriptum.
- Chebel d'Apollonia, Ariane. 1998. *L'extrême-droite en France: de Maurras à Le Pen*. Brusel: Éditions Complexe.
- Poliakoff, Léon. 1955. *Histoire de l'antisémitisme*. Paríž: Seuil.
- Semmelin, Jacques. 2022. *Une énigme française. Pourquoi les trois quarts de Juifs en France n'ont pas été déportés*. Paríž: Albin Michel.

KONTAKT

Mgr. Stanislava Moyšová, PhD.
Katedra romanistiky
Filozofická fakulta Univerzity Komenského
Gondova 2
811 02 Bratislava
Slovenská republika
stanislava.moysova@uniba.sk